Tóth Árpád élete és művészete

1) Olvasd el az alábbi szöveget Tóth Árpádról és válaszolj a szöveg alatti kérdésekre!
Tóth Árpád – Kulturális Enciklopédia

Aradon született, 1886. április 14-én. Debrecenben nőtt fel, apja, Tóth András szobrász volt.

1905-től magyar-német szakos hallgató a budapesti egyetemen. Verseit debreceni lapokon kívül ***A Hét***, a ***Vasárnapi Újság***, 1908-tól a Nyugat is közölte. 1909-ben anyagi gondok miatt abbahagyta tanulmányait, visszament Debrecenbe, helyi lapok munkatársa lett. Tüdőbaját hegyvidéken próbálta gyógyítani.

1913-ban Budapesten keresett megélhetést, 1917-től az ***Esztendő*** segédszerkesztője. Hatvany Lajos támogatásával szanatóriumokban keresett gyógyulást; megnősült. 1918-ben a Vörösmarty Akadémia titkára, 1921-ben ***Az Est*** munka társa lett.

1928. november 7-én halt meg Budapesten. Tüdőbaja okozta korai halálát.

A ***Nyugat*** önértékelése szerint Ady után a második legjelentősebb költő. Ezt az értékelést ma már túlzónak tarthatjuk, és inkább jelentős, de nem meghatározó érvényű költői pályáról beszélhetünk. Ennek oka pedig költői világképének rendkívüli homogenitása, egysíkúsága. Munkásságának filozófiai hátterében Schopenhauer áll, az ember kielégíthetetlen vágyaival, a fölfokozott magány-érzettel, a tétovasággal és melankóliával. Mindez 1918-ig mint korjelenség, korélmény, némiképp kordivat jelentkezik. 1919 elején a történelmi események hatására rövid időre a nietzschei életöröm váltja fel, hogy aztán haláláig tartó nagy költői korszakában saját létélménnyé dolgozza át a lemondás és fájdalom schopenhaueri gondolatát. A világképnek megfelelően a meghatározó műfaj az elégia. A hangnem, a hangfekvés pedig a borongásé.

Kevés magyar költő karakterizálható olyan jellegzetes szókinccsel, mint Tóth Árpád: bús, lomha, méla, beteg. Stílusára a szecesszióval rokonított impresszionizmus a jellemző; a világ állóképekben való megragadásának igénye. Kedvenc stíluseszköze pedig a szinesztézia, mely a világ teljes hangulati és érzéki felfogásának igényéből fakad. Verselése gazdag, tudatos; sajátos versformája a 7/6 vagy 6/7 osztású jambikus sorok, a nibelungizált alexandrin, vagy kortársi elnevezéssel Tóth Árpád vers.

Korai költészetének reprezentatív darabja a ***Meddő órán***. Az elégikus dalforma hatásos módon közvetíti a szecesszió emberképének egyik vonását, a személyiség izoláltságát, magára maradottságát.

Szembefordult az első világháború emberpusztításával; erősödött békevágya (***Elégia egy elesett ifjú emlékére***; ***Katonasír***, ***Óda az ifjú Caesarhoz***); olykor végletesen tragikus mellékhangokat is megütött. A háború élménye ihlette az ***Elégia egy rekettyebokorhoz*** 1917 című versét, mely Petőfi ***Szeptember végén*** című költeménye mellett a magyar líra leghíresebb elégiája. „*A vers egyetlen alapképre épül. A rekettyevirág olyan, mint egy kis hajó: ebből az apró hasonlatból, ami alig is hasonlat, inkább csak költőkhöz illően szabatos természet megfigyelés, ebből fejlődik az emberiség új özönvizének látomása, az emberhajók katasztrófája, a hajókép millió változata. Tóth Árpád általában mozaikosan szerkeszt; egy-egy kép érvényét ritkán terjeszti túl egy versszakon; ez a vers kivételes az ő költői művében.*" (Nemes Nagy Ágnes) A vers homogén képi világát tehát a hajókép adja. Az Alkaiosztól Horatiuson át az európai lírai köztudatba bekerülő toposzt több szinten építi be versébe Tóth Árpád. Az eszmélkedés folyamatát a rekettyebokor hajó alakú virágának látványa indítja el. Innen vált át az ember sorsára, ahol is a sajka a célba érés reménye nélkül formálódó, alakuló, a környezetnek

LIVEWORKSHEETS

kiszolgáltatott egyéni sorsot jelképezi. A harmadik szint az emberiség szintje, mely a modern vízözön, azaz a háború viharában hánykódik. A vers zárlata tudatosan idézi Vörösmarty ***Előszó*** című versének befejezését. A természet harmóniája, a világ rendje csak egy ember nélküli világban képzelhető el. A schilleri elégia-felfogás terminusait használva az ideál a természet örök nyugalma, a reál az ember által megbontott harmónia. Verselése nibelungizált alexandrin, melyben a hosszú sorok a gondolatfolyam áradását tükrözik, a metszet a meditáció állandó újrakezdését, a folyamat belső drámaiságát, a lírai én belső vívódását fejezi ki.

A kiteljesedett költői pálya jellegzetes darabja a ***Körúti hajnal*** 1923. A napszakváltás ősi metaforikáját használva szól a hétköznapi világ szépségéről és csodájáról, a színesedő és hangosodó nagyváros hajnali látványáról. Az ötödik versszak elégikus színezetet ad az életörömöt hirdető versnek; a mindennapok robotja, a valóság elfeledteti velünk a létezés szépségét. Az első négy versszak felfokozott hangulatát a szinesztéziák gazdagsága is érzékelteti. „*Tóth Árpád a **Körúti hajnal**ban a múló pillanatok hatását a jelenségek tovatűnő eleven voltában ragadja meg. Harmonikus egységet teremt a külső világ ábrázolása és az ember legbensőségesebb érzéseinek kifejezése között. ábrázolásának középpontjában az ember áll, aki átéli a nagyváros ébredésének élményét. Az utolsó versszakban még nagyobb távlatot kap a költemény. A költői világkép fejeződik ki benne. Kora jelenét tagadja meg, a józan robot világát, amely vakká teszi az embert és amelyben csak pillanatokra villan fel egy teljesebb, emberhez méltóbb és szebb élet hajnali ragyogása.*" (Vargha Kálmán)

Az ***Esti sugárkoszorú*** 1923 a ***Nyugat*** első nemzedéke által újra népszerűvé tett hitvesi költészet szép példája. A panteisztikus látomás és az érzés egyszerűsége közti ellentét adja a vers feszültségét. „*Ez a nagy líra: földről emelve, égre villantva, földre zuhanva, perc és örökkévalóság között kimondani a legtöbbet, amit ember embernek mondhat, a legegyszerűbbet, amit férfiember asszonyembernek mondhat: jó élni, mert szeretlek. Ezt zengik ki a nyolcsoros, telt, nagy strófák, ez zeng a zárt verslejtésben, ezt csendítik meg a telt, dús rímek.*" (Bóka László)

A ***Lélektől lélekig*** 1923 klasszikus meditációs helyzetből kiindulva szól az emberek közötti elidegenedésről, izoláltságról, kommunikációképtelenségről.

„*Tóth Árpád az élet és halál lényegének megértése közben, már pályája utolsó szakaszában, találkozik Istennel. Elsősorban filozofikus érdeklődéssel és kevésbé vallásos lélekkel fordul hozzá. De az **Isten törött csellója, hallgatok** című költeményben mint Isten teremtménye kíván jelen lenni, megszólalni. És kell, hogy Isten szeresse őt, mert csak a kiválasztottak sorsa lehet szenvedés. Belejátszik ebbe a felfogásba a még a kálvinista neveltetés predesztinációs elve is, de erről igazán csak később lehetne szó, az **Isten oltó kése** című darabnál. Mégis a két lírai megnyilatkozás tartalmát, életérzését, célját tekintve azonos.*" (Borbély Sándor)

Műfordító munkássága kiemelkedő; Babits szerint „*a legszebb magyar vers*" Shelley ***Óda a nyugati szélhez*** című költeménye Tóth Árpád fordításában. Nemzedéktársai, a „*szép hűtlenek*" (Rába György) közül ő nagyobb mértékben törekedett igazodásra az eredetihez. Babits Mihállyal és Szabó Lőrinccel megalkották a magyar Baudelaire-kötetet, ***A romlás virágai***t 1923. Milton-, Keats-, Shelley-fordításai is értékesek. Átültette Oscar Wilde művét, ***A readingi fegyház balladájá***t és Lenaunak ***Az albigensekhez*** írt utóhangját. Rilke ***Archaikus Apollótorzó*** című szonettjét a magyar olvasó általában az ő fordításában ismeri. Méltán népszerű egy-egy Poe- és Goethe-tolmácsolása is. Regényeket és drámákat is fordított (Flaubert, Maupassant, Csehov). Novelláinál értékesebb kritikusi és publicisztikai tevékenysége.

A Nyugat emlékszámmal adózott az elhunyt Tóth Árpád emlékének. Babits Mihály így idézte meg emlékét: „*Mit lehet sokat beszélni ilyen egységes, zárt és gáncstalan költőről, hacsak nem a filológia szólhatna róla sokat, föltárva művészetének részlettitkait; de hát ki törődne ma egy elvont művész titkaival? Ő érezte a csöndet maga körül, s küzdelem nélkül mondott le a dicsőségről, mint annyi minden másról. Verseskönyvei ritkásan jelentek meg: halk és gyengéd hangja szinte elveszni látszott az erőt és termékenységet harsonázó újabb hangok*

LIVEWORKSHEETS

között. Ki törődött a tökéletességgel? Életében talán én voltam az első és egyetlen, aki egyszer a nyilvánosság előtt, kinyomtatott cikkben, nagy költőnek neveztem őt. Szomorú szerénységgel reagált erre: úgy érezte, nem fontos már nagy költőnek lenni. Amit csinált, magának csinálta, s kissé gúnyos önvigasztalással, a távoli szellemibb századoknak."

Halála tizenötödik évfordulóján írta Szabó Lőrinc: „*Tóth Árpádnak éreznie kellett, hogy neki is grófi vagy hercegi rangja van a magyar lírában, és hogy amit csinált, az romolhatatlanabb és kikezdhetetlenebb, mint sok más ünnepi alkotás.*"

a) Mely stílusirányzat jellemző lírájára?

b) Mely szavak használata jellemző rá? Sorold fel jellegzetes szókincsének meghatározó elemeit!

c) Mi a kedvenc szóképe?

d) Mely lapoknál dolgozott?

e) Ki támogatta őt élete folyamán?

2) Igaz vagy hamis az állítás?

a)	Műfordítóként kevésbé jelentős életművet tudhat maga mögött.	IGAZ	HAMIS
b)	A Nyugat második nemzedékéhez tartozik.	IGAZ	HAMIS
c)	Művészetét meghatározó műfaj: ekloga	IGAZ	HAMIS
d)	Tóth Árpád a hitvesi költészet megteremtője az Esti sugárkoszorú című verse megírásával.	IGAZ	HAMIS
e)	Poe fordításával sosem járt igazán nagy sikerrel.	IGAZ	HAMIS

LIVEWORKSHEETS